

УДК 378.046-021.68:37.014

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9\(55\)-676-688](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-676-688)

Мирончук Наталія Миколаївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-1360-6381>

Антонова Олена Євгеніївна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-3240-6297>

ОСВІТНЬО-НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЯК ОСЕРЕДОК РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ І ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті визначено потреби розвитку дослідницького потенціалу і здібностей аспірантів: формування дослідницької компетентності як базової складової освітньо-наукових програм; підготовка компетентних кадрів для закладів освіти; оновлення і розвиток наукових шкіл і підтримка безперервності традицій у закладах вищої освіти; підготовка дослідників для забезпечення інноваційного розвитку країни й інтеграції української науки у світовий науковий простір; формування наукової ідентичності та професійної кар'єри молодих дослідників. З'ясовано завдання підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти, які зумовлюються освітнім і науковим спрямуванням програм їх підготовки. Зазначено загальні та спеціальні принципи створення освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти. Вказано вектори стратегії виявлення, розвитку і підтримки дослідницького потенціалу аспірантів. Як орієнтир і результат змісту наукової підготовки, визначено формування наукової ідентичності аспірантів. Наголошено на значущості співпраці закладів вищої освіти і закладів загальної середньої освіти у підготовці молодих дослідників до наукової кар'єри. Виокремлено етапи розвитку дослідницьких здібностей молодих дослідників у закладах освіти: мотиваційного залучення (взаємодія зі старшокласниками наукових і профільних ліцеїв), наукового спрямування (включення у дослідницьку діяльність студентів бакалаврату та магістратури), самостійного наукового дослідження (виконання дисертаційної роботи в аспірантурі), інституційної інтеграції (виконання системної наукової роботи в професійному середовищі закладу освіти). Відзначено визначальне значення в освітньо-науковому середовищі закладу освіти наукових шкіл, центрів, лабораторій, інших наукових товариств та роль досвідченого авторитетного науковця як взірця і наставника молодих дослідників.

Ключові слова: заклад освіти, освітньо-наукове середовище, наукова ідентичність, інституційні осередки, учнівська молодь, аспіранти.

Myronchuk Nataliia Mykolaivna Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor of the Department of Professional and Pedagogical, Special Education, Andragogy and Management, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-1360-6381>

Antonova Olena Yevgeniivna Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Head of the Department of Professional and Pedagogical, Special Education, Andragogy and Management, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-3240-6297>

EDUCATIONAL-SCIENTIFIC ENVIRONMENT OF THE INSTITUTION AS A CENTER FOR DEVELOPING RESEARCH POTENTIAL AND ABILITIES OF THIRD-LEVEL HIGHER EDUCATION STUDENTS

Abstract. The article identifies the needs for developing the research potential and abilities of postgraduate students: the formation of research competence as a basic component of educational-scientific programs; training competent personnel for educational institutions; renewal and development of scientific schools and promotion of the continuity of traditions in higher education institutions; training of researchers to ensure the innovative development of the country and the integration of Ukrainian science into the global scientific space; formation of scientific identity and professional careers of young researchers. The tasks of training postgraduate students by the educational and scientific direction of their training programs have been clarified. General and special principles for creating an educational-scientific environment of a higher education institution are indicated. The vectors of the strategy for identifying, developing and supporting the research potential of postgraduate students are indicated. The formation of the scientific identity of postgraduate students is defined as a guideline and result of the scientific training content. The importance of cooperation between higher education institutions and general secondary education in preparing young researchers for a scientific career is emphasized. The stages of development of young researchers research abilities in educational institutions are identified: motivational involvement (interaction with high school students of scientific and specialized lyceums), scientific orientation (inclusion in research activities of undergraduate and graduate students), independent scientific research (performance of dissertation work in postgraduate studies), institutional integration (performance of systematic scientific work in the professional environment of an educational institution). The decisive importance of scientific schools, centres, laboratories, and other scientific societies in the educational and scientific environment is noted. The

importance of an experienced, authoritative scientist as a role model and mentor for young researchers is indicated.

Keywords: educational institution, educational and scientific environment, scientific identity, institutional centres, student youth, postgraduate students.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства актуалізує роль наукової інформації, знань, умінь, необхідність інноваційного розвитку для соціально-економічного зростання країни. Традиційні відносини між науковими установами, закладами вищої освіти, роботодавцями та молоддю зміщуються у напрямі оцінки їх особистісних якостей, компетентності, професіоналізму, уміння встановлювати ефективні відносини з суб'єктами освіти. Визначити та виміряти творчий дослідницький потенціал унікальних людських якостей складно, але роль наукового середовища закладу полягає у створенні таких умов, за яких потенціал має перейти або втілитися у нову/вищу якість.

Завданням закладів вищої освіти (ЗВО) та наукових установ у підготовці молодих науковців – аспірантів – є забезпечення комплексної підтримки їхнього наукового, професійного та особистісного розвитку, підготовка молодих дослідників, які б могли суттєво змінити/покращити систему педагогічної освіти, зробити її привабливою і корисною для молоді. Такі завдання реалізуються з урахуванням положень Закону України «Про вищу освіту», постанов Кабінету Міністрів, наказів Міністерства освіти і науки України, стандартів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, внутрішніх положень ЗВО/наукової установи.

Необхідність розвитку дослідницького потенціалу і здібностей здобувачів третього рівня вищої освіти актуалізується такими потребами: формування дослідницької компетентності як базової складової освітньо-наукових програм; підготовка компетентних фахівців для забезпечення кадровим складом наукових ліцеїв, закладів фахової передвищої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти; оновлення і розвиток наукових шкіл і підтримка безперервності традицій у закладах вищої освіти; підготовка дослідників для забезпечення інноваційного розвитку країни й інтеграції української науки у світовий науковий простір; побудова наукової ідентичності та професійної кар'єри молодих дослідників.

Сучасні виклики зумовлюють пошук і обґрунтування наукових підходів до процесу підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня вищої освіти, створення відповідних умов для навчання і дослідницького пошуку, зокрема, формування освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня вищої освіти знаходить відображення у низці досліджень щодо тенденцій інноваційного розвитку підготовки докторів філософії в європейському просторі вищої освіти і дослідницькому просторі (О. Фаст [9]), реалізації наукової складової та формуванні в здобувачів ступеня

доктора філософії дослідницької компетентності (Н. Романчук, О. Майборода [7], Н. Сидорчук [8]), реалізації освітньої складової й формуванні компетентностей викладання у ЗВО (Н. Волкова, О. Лебідь [3], О. Гончарова, Н. Прус, І. Масло [4]), ролі освітньо-наукового середовища закладу освіти для формування дослідника і підготовки до професійної діяльності (О. Антонова [1], А. Боярська-Хоменко [2], М. Гриньова, О. Титаренко [5], О. Хмельницька [10], В. Ягупов [11]).

О. Фаст [9] аналізує тенденції інноваційного розвитку підготовки докторів філософії в європейському просторі вищої освіти і дослідницькому просторі й зазначає, що пріоритетом освітньої політики є забезпечення якості у дослідженнях молодих науковців і у викладанні. Дослідниця виокремлює низку ключових тенденцій такої підготовки: гнучка інституалізація організаційних структур вищої освіти рівня PhD; пріоритетність дослідницького складника у підготовці здобувачів наукових ступенів; інноваційність практик наукового керівництва; кар'єрне зростання та мобільність молодих дослідників як стратегічні завдання докторської освіти; диверсифікація траєкторій фінансової підтримки досліджень здобувачів наукових ступенів.

Науковиця Н. Сидорчук розглядає зміст і методи формування дослідницької компетентності здобувачів ступеня доктора філософії на стратегічному й тактичному рівнях у процесі вивчення освітньої компоненти «Методика організації та математичні методи обробки результатів педагогічного експерименту» [8]. Н. Романчук та О. Майборода у статті [7] встановлюють критерії й показники науково-дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти, а також виокремлюють умови її формування: сприяння мотивації до дослідницької роботи; надання відповідних знань з методології дослідження; залучення здобувачів освіти до університетських наукових спільнот (дослідницьких шкіл, клубів, проблемних лабораторій); отримання досвіду в проведенні дослідницької діяльності.

В. Ягупов здійснює обґрунтування єдиного відкритого освітньо-наукового інформаційного простору ЗВО, що покликаний вирішувати низку завдань: управлінських, організаційних, наукових, виховних, формувальних, розвивальних, моніторингових, методичних, інформаційно-технологічних, координувальних, комунікаційних, забезпечувальних. Таке середовище вчений визначає як важливий елемент педагогічної системи ЗВО, що представляє системно-організовану, контекстну сукупність інформаційних освітньо-наукових ресурсів і технологій, апаратно-програмного супроводження науково-педагогічного та інших процесів у закладах вищої освіти і засобів управління ними, наукових і педагогічних прийомів, методів, технологій, засобів передачі даних, організаційно-методичного забезпечення навчальної діяльності здобувачів вищої освіти й науково-педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників, що сприяє реалізації основних функцій ЗВО як суб'єкта освіти у державі [11].

О. Хмельницька та ін. [10] досліджують роль сучасних інформаційних та бібліотечних технологій і бібліотеки як центру інформаційної та наукової

діяльності, що сприяє створенню ефективного середовища навчання і досліджень для здобувачів та викладачів закладу вищої освіти. Дослідники приходять до висновку, що інформаційно-бібліотечні технології є ефективним засобом наукової підготовки здобувачів вищої освіти і допомагають розвитку в них навичок наукової практики.

М. Гриньова й О. Титаренко [5], аналізуючи вплив факторів освітнього середовища на ефективність науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, підкреслюють важливість взаємодії та культурного обміну в такому середовищі, роль наукової спільноти та наставницької підтримки у формуванні наукових компетенцій. Науковці доводять, що складне і глибоко інтегроване освітнє середовище створює умови, за яких здобувачі не лише здобувають знання, а й генерують і удосконалюють їх, а це є основою для розвитку критичного мислення й навичок наукового аналізу.

А. Боярська-Хоменко [2], акцентуючи увагу на проблемах інтернаціоналізації підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти в умовах війни, відзначає, найперше, потребу створення безпечного освітнього середовища, забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу. Вона зазначає, що в умовах війни виникають загрози для наукових досліджень, однак варто просувати такі ініціативи, як розвиток програм обміну, проведення міжнародних конференцій та семінарів, участь у спільних дослідницьких проектах, організація міжнародних стажувань.

Таким чином, розвиток дослідницького потенціалу і просування наукової кар'єри молодих дослідників є більш ефективними в освітньо-науковому середовищі закладу вищої освіти, в якому створені відповідні умови.

Мета статті – окреслити стратегії, завдання, етапи розвитку дослідницького потенціалу і здібностей молодих дослідників у освітньо-науковому середовищі закладу освіти.

Виклад основного матеріалу. Завдання підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти визначається освітнім та науковим спрямуванням програм їх підготовки. Науково-дослідницька підготовка передбачає:

- формування дослідницьких компетентностей (навчання методології наукових досліджень, здатності самостійно формулювати проблеми, гіпотези, визначати методи наукового пошуку та обґрунтовувати результати);
- залучення аспірантів до участі у наукових проектах (дослідження кафедр, лабораторій, центрів);
- розширення досвіду презентації результатів дослідницької діяльності та публікаційна активність (навчання підготовці наукових статей, розвиток академічного письма, навичок академічної комунікації, участь у різних наукових заходах – конференціях, семінарах, школах, воркшопах тощо);
- стимулювання та формування/розширення досвіду участі міжнародної співпраці: участь у грантових програмах, спільних дослідженнях, стажуванні.

Освітня підготовка спрямована формування загальних і професійних компетентностей із фокусом на фахову підготовку, засвоєння методології та

методики наукового дослідження, наукової етики та педагогічної практики. Процес підготовки відбувається через інтеграцію освіти і науки, що передбачає урахування та адаптацію освітнього процесу до інтересів і теми наукового дослідження аспіранта.

Автори праці [6, с. 8] зазначають, що молоді дослідники мають оволодіти сучасними методами наукового дослідження у відповідній галузі, відповідними способами осмислення і критичного аналізу наукової інформації; самостійно набути нових знань і вмінь за допомогою інформаційних технологій і використовувати їх у практичній діяльності; розширювати і поглиблювати свій науковий світогляд; набути навичок удосконалення і розвитку свого наукового потенціалу; оволодіти методами встановлення причинно-наслідкових зв'язків у науковому дослідженні. Не менш важливим складником підготовки дослідників є академічна доброчесність, яка не лише гарантує довіру до результатів наукової та освітньої діяльності, а й формує культуру поваги до праці, авторства, достовірності й відповідальності.

Середовище є одним із визначальних чинників становлення особистості молодого дослідника. Характер освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти визначається цілями освіти – загальними і з урахуванням рівнів підготовки фахівців. Мета підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти полягає у підготовці висококваліфікованих кадрів, які здатні продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у відповідній галузі знань або у галузі дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також здійснювати власне наукове дослідження, яке є актуальним, характеризується новизною теоретичною цінністю та є практично значущим.

Будь-яка освітня установа є самоорганізованою системою, яка накопичує і використовує власний досвід, свою культуру як індивідуальний конструкт кожного суб'єкта освітнього середовища, так і освітнього закладу в цілому. При цьому середовище закладу освіти є сукупністю різновікових, різнопрофільних, різносоціальних та ін. субкультур [1, с.10]. Складниками освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти й, водночас, науковим ресурсом, який створює відповідні умови для творчого самовиявлення, самореалізації, наукового розвитку та дослідницького пошуку молодих дослідників, є наукові школи, центри, лабораторії, товариства, гуртки, громадські об'єднання тощо.

Освітньо-наукове середовище закладу вищої освіти в умовах нинішньої соціально-економічної та політичної ситуації має бути зорієнтоване на виявлення і розвиток наукових талантів: вивчення особистісного й професійного потенціалу здобувачів, створення умов для індивідуалізованої освітньо-дослідницької траєкторії, забезпечення доступу до наукових ресурсів, підтримку наставництва та академічної мобільності, формування мотиваційного простору для інтелектуального зростання і самореалізації молодого дослідника.

Таке середовище має бути побудоване на загальних наукових принципах (інтеграції освіти і науки, академічної доброчесності, міждисциплінарності,

дослідницької автономії, критичного мислення та рефлексії, наукового наставництва, наукової комунікації) та спеціальних: індивідуалізації наукової траєкторії, підтримки наукової ініціативи та творчості, мотивування усвідомлення значущості наукового внеску аспіранта, варіативності ресурсів освітньо-наукового середовища закладу (лабораторії, центри, наукові школи, хаби тощо), співпраці та кооперації молодих дослідників, орієнтації на розвиток наукової кар'єри.

Стратегія виявлення, розвитку та підтримки дослідницького потенціалу здобувачів освіти як самостійних ініціативних молодих дослідників охоплює такі вектори діяльності: індивідуалізація освітньо-дослідницької траєкторії; розвиток дослідницьких і метанаукових компетентностей; підтримка наукової творчості та ініціативи; розширення наукових горизонтів; створення сприятливого академічного середовища.

Результатом реалізації цих напрямів має стати формування наукової ідентичності – вироблення власної дослідницької позиції, системи цінностей, професійних норм, дослідницьких стратегій і ролей (рис. 1).

Рис. 1. Модель формування наукової ідентичності здобувача освітньо-наукового рівня вищої освіти

[Розроблено авторами]

У розвитку дослідницьких здібностей та спрямуванні до наукової кар'єри молоді важливу роль відіграє співпраця закладів вищої освіти і закладів загальної середньої освіти. Виокремимо етапи розвитку дослідницьких здібностей молоді в освітньо-науковому середовищі закладу освіти: етап мотиваційного залучення, етап наукового орієнтування, етап самостійного наукового дослідження, етап інституційної інтеграції (табл.1).

Таблиця 1

**Етапи розвитку дослідницьких здібностей молодих дослідників у
освітньо-науковому середовищі закладу освіти**

Назва етапу	Суть етапу	Зміст діяльності	Форми роботи
Етап мотиваційного залучення	формування інтересу до науки, набуття першого досвіду дослідницької діяльності	залучення учнів ліцеїв до участі у роботі малої академії наук, дослідницьких проєктах, міжнародному співробітництві, конференціях, гуртках під керівництвом викладачів; формування інтересу до наукової літератури, розвиток креативного і критичного мислення, вивчення передового досвіду тощо	МАН, конференції, наукові гуртки тощо
Етап наукового орієнтування	знайомство з методами дослідження, академічним середовищем, входження в наукове співтовариство	включення студентів ЗВО до наукової діяльності (перший-другий курс); оволодіння основами науково-дослідної діяльності, включення до діяльності наукових осередків закладу (третій-четвертий курс); завершення базової педагогічної та науково-дослідної підготовки у ЗВО (рівень магістратури) і створення підґрунтя для подальшого креативного розвитку професійної майстерності й компетентності вчителя як дослідника	проблемні групи, наукові гуртки, курсові проєкти, творчі лабораторії, науково-педагогічні школи, конференції та ін.
Етап самостійного наукового дослідження	активний науковий пошук за відповідною дослідницькою темою, підготовка дисертації, участь в апробаційних дослідницьких заходах	включення аспірантів у проведення дослідницької діяльності під керівництвом наукових/ науково-педагогічних працівників, їх входження у науковий простір аспірантури, підготовка, написання, захист дисертації на здобуття ступеня доктора філософії	аспірантура, наукові школи, центри, лабораторії, конференції, стажування, науковий коворкінг тощо
Етап інституційної інтеграції	включення в системну наукову діяльність, публікаційну активність, розвиток професійної кар'єри	повноцінне включення у професійну та наукову спільноту: участь у діяльності закладу освіти/наукової установи, кафедри, відділу, лабораторії, дослідницького центру; виконання ролей експерта, виконавця або керівника наукового проєкту; планування й реалізація власних дослідницьких програм, здійснення міждисциплінарних досліджень; участь у робочих групах, експертних радах, редколегіях, академічній мобільності; публікаційна і презентаційна активність; участь у науково-практичних конференціях, форумах тощо міжнародного та всеукраїнського рівня	наукові семінари, колоквиуми, наукові школи, проєктні групи, професійні асоціації й наукові товариства, міжнародні грантові програми, конкурсні програми тощо

[Розроблено авторами]

На першому етапі – *мотиваційного залучення* відбувається включення учнів старших класів ліцеїв (наукових, профільних), які виявили здібності до науково-дослідної діяльності, до участі у роботі малої академії наук, дослідницьких проєктах, конференціях, гуртках під керівництвом викладачів. З іншої сторони – необхідним є сприяння педагогами розвитку дослідницьких здібностей учнів – інтересу, мотивації, здатності молоді до науково-дослідної роботи (інтерес до наукової літератури, розвиток креативного та критичного мислення, вивчення передового досвіду тощо).

На другому етапі – *наукового орієнтування* – відбувається включення студентів перших-других курсів закладів вищої освіти до наукової діяльності (знайомство з особливостями вчительської професії, основами педагогічних знань; вивчення класичної зарубіжної та вітчизняної педагогічної спадщини, творчого здобутку відомих педагогів та сучасних наукових розвідок). Надалі відбувається оволодіння студентами (третій-четвертий курс) наряду з фаховими знаннями і вміннями сучасними інноваційними технологіями, основами науково-дослідної діяльності, а також їх включення у роботу творчої лабораторії, науково-педагогічної школи, залучення до участі у проблемних групах і гуртках, у студентському науковому товаристві, науково-практичних конференціях, написанні курсових робіт тощо. На цьому етапі вбачаємо також завершення базової педагогічної та науково-дослідної підготовки у ЗВО (рівень магістратури), створення підґрунтя для подальшого креативного розвитку професійної майстерності й компетентності студента як дослідника (вивчення необхідної наукової літератури, досвіду педагогів-майстрів, проведення експериментальних досліджень, підготовка та захист кваліфікаційних робіт, участь у міжнародних і всеукраїнських студентських науково-практичних конференціях і конкурсах наукових робіт, грантах, стажуванні тощо).

Третій етап – *самостійного наукового дослідження* – ставить завданням включення аспірантів на ранній стадії кар'єри у проведення дослідницької діяльності під керівництвом наукових/науково-педагогічних працівників, їх входження у науковий простір аспірантури, підготовку, написання, захист дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Четвертий етап – *інституційної інтеграції* – передбачає включення в системну наукову діяльність під час професійної діяльності, публікаційну активність, розвиток професійної кар'єри. На цьому етапі особа, яка здійснює наукову чи науково-педагогічну діяльність у закладі вищої освіти або науковій установі, стає повноцінним учасником професійної та наукової спільноти: бере участь у діяльності кафедри, лабораторій, відділів, виконує ролі експерта, виконавця або керівника наукового проєкту, планує та реалізує власні дослідницькі програми, проводить міждисциплінарні дослідження, здійснює публікаційну та презентаційну активність, є учасником науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів, різних форумів тощо.

Ключову роль в освітньо-науковому середовищі закладу освіти відіграють наукові школи, лабораторії, центри та інші наукові товариства як інституційні

осередки формування і розвитку дослідницького потенціалу аспірантів і молодих дослідників, а також науково-педагогічні кадри як авторитетні досвідчені науковці, готові зорієнтувати молодих дослідників у площині наукового пошуку і надати технології ефективної наукової діяльності. Вони забезпечують наставництво, комунікацію, системну залученість аспірантів у процес виконання наукових проєктів, включення їх у наукову традицію закладу – передання досвіду, методологічної культури, дослідницьких стандартів. Крім того, освітньо-наукові осередки і науково-педагогічні працівники закладу створюють мотиваційне середовище – простір, де заохочується дослідницька ініціатива, творчий пошук, публікаційна активність.

Освітньо-науковий простір у Житомирському державному університеті імені Івана Франка представлений різними інституційними науковими осередками: наукові школи «Педагогічні аспекти обдарованості», «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів», «Науково-методичний центр роботи з обдарованою студентською молоддю», «Поліський інноваційний центр освіти та розвитку», «Центр розвитку креативності», науково-методична лабораторія «Освітньо-виховна система Полісся», науково-дослідна лабораторія акмеології освіти, наукові гуртки, громадське об'єднання «Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»», «Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених» та ін. Ці інституційні наукові осередки є точками концентрації інтелектуального і творчого потенціалу університету, в яких студенти та аспіранти отримують доступ до ресурсів (інфраструктури, програмного забезпечення, бази даних, сучасного обладнання), набувають практичних дослідницьких навичок, інтегруються в академічну спільноту, розширюють наукові зв'язки, формують наукову ідентичність.

Включеність аспірантів у діяльність інституційних наукових осередків реалізується через участь у заходах науково-педагогічного і навчально-методичного характеру, поглиблення регіонального, всеукраїнського, міжнародного співробітництва у межах дослідницьких інтересів, співпрацю з громадськими організаціями і державними установами для досягнення дослідницької мети, поглиблення дослідницьких і фахових компетентностей завдяки участі в проєктній діяльності, а також в інституційних науково-професійних проєктах «Запрошений професор», «PRO студії від професіоналів» та ін.

Таким чином, важливо створити освітньо-наукове середовище, яке сприяє формуванню і розвитку дослідницьких здібностей, а також науковій комунікації молодих дослідників. Застосування діяльнісного підходу для реалізації поставлених завдань передбачає діяльнісну позицію молодих дослідників, їх активну участь у процесі навчання, обміні науковим досвідом, представленні та апробації дослідницьких результатів.

Висновки. Узагальнюючи викладене, зазначимо, що розвиток дослідницького потенціалу і здібностей молодих дослідників має відбуватися на різних

рівнях освіти. В умовах реформування закладів загальної середньої освіти інституціями, в яких стимулюється і реалізується дослідницький потенціал молоді, мають бути наукові й профільні ліцеї. Саме у цих закладах старшокласники розвивають інтерес до наукової діяльності через участь у проєктах МАН, наукових гуртках, науково-практичних конференціях. Ключова роль у розвитку дослідницького потенціалу і здібностей здобувачів належить закладу вищої освіти, де під час навчання на бакалаврському, магістерському рівнях та в аспірантурі відбувається наукове орієнтування й становлення молодих дослідників і повноцінне включення їх у дослідницьку діяльність. Навчання в аспірантурі як рання стадія наукової кар'єри молодих дослідників забезпечує їх входження в освітньо-науковий простір закладу освіти та формування наукової ідентичності – власної дослідницької позиції, системи цінностей, норм, дослідницьких стратегій і ролей. Наукові школи, центри, лабораторії з науково-педагогічними кадрами є осередками інтелектуального і творчого потенціалу закладу освіти й сприяють формуванню в аспірантів практичних дослідницьких навичок, інтегрування їх в академічну і наукову спільноту.

Література:

1. Антонова О. Є. Громадська організація «Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки "Полісся" як середовище становлення особистості педагога дослідника: історія, досвід, перспективи. *Креативна педагогіка*. 2023. Вип. 16. С. 9-20.
2. Боярська-Хоменко А. В. Інтернаціоналізація підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у педагогічних ЗВО: досвід, виклики і перспективи. *Теорія та методика навчання і виховання*. 2023. Вип. 55. С. 18-29. DOI: 10.34142/23128046.2023.55.02
3. Волкова Н. П. та Лебідь О. В. З досвіду впровадження освітньо-наукової програми «Професійна освіта» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2021. №1 (21). С. 127-137. DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-15
4. Гончарова О., Прус Н. та Масло І. Професійний розвиток викладачів вищої школи через формування цифрових навичок адаптивного навчання. *Педагогічна академія. Наукові записки*. 2025. Доступно: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16255151>
5. Гриньова М. та Титаренко О. Вплив факторів освітнього середовища на результативність науково-дослідницької діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. №34. С. 36–44. DOI: 10.33989/2075-146x.2024.34.317972
6. Дубасенюк О. А. та Мирончук Н. М. Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі: навч.-метод. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 244 с.
7. Romanchuk N. and Maiboroda O. Structure, criteria, and indicators of science and research competence of future engineers. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. 2025. Вип. 104. С. 106-112. DOI: 10.31392/UDU-nc.series5.2025.104.21
8. Sydorchuk N. H. Scientific Research Component of Training Future PhDs in the Condition of Graduate Education. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*. 2020. No. 2(101). P. 74-83. DOI: 10.35433/pedagogy.2(101).2020.74-83

9. Фаст О. Тенденції інноваційного розвитку докторської освіти в Європейському просторі вищої освіти. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 92. С. 96-102. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2020-92-16

10. Khmelnytska O., Tkachenko L., Liashenko Yu. and Zlenko Ya. Modern information and library technologies in the organization of scientific educational environment in higher education institution. *Society. Document. Communication*. 2024. Vol. 9, No. 1. P. 92-101. DOI: 10.69587/sdc/1.2024.92

11. Ягупов В. В. Теоретико-методологічне обґрунтування єдиного відкритого освітньо-наукового інформаційного простору закладу вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2025. №74. С. 66-78.

References:

1. Antonova, O. Ye. (2023). Hromadska orhanizatsiia «Akademiia mizhnarodnoho spivrobitnytstva z kreatyvnoi pedahohiky «Polissia» yak seredovyshche stanovlennia osobystosti pedahoha doslidnyka: istoriia, dosvid, perspektyvy [Public organization «Academy of International Cooperation in Creative Pedagogy «Polissya»» as an environment for the formation of the personality of a teacher-researcher: history, experience, prospects]. *Kreatyvna pedahohika – Creative pedagogy*, 16, 9-20 [in Ukrainian].

2. Boiarska-Khomenko, A.V. (2023). Internatsionalizatsiia pidhotovky zdobuvachiv tretogo (osvitno-naukovoho) rivnia vyshchoi osvity u pedahohichnykh ZVO: dosvid, vyklyky i perspektyvy [Internationalization of training of applicants for the third (educational and scientific) level of higher education in pedagogical higher education institutions: experience, challenges and prospects.]. *Teoriia ta metodyka navchannia i vykhovannia – Theory and methodology of teaching and education*, 55, 18-29. DOI: 10.34142/23128046.2023.55.02 [in Ukrainian].

3. Volkova, N. P., and Lebid, O. V. (2021). Z dosvidu vprovadzhennia osvitno-naukovoi prohramy «Profesiina osvita» dlia zdobuvachiv tretogo (osvitno-naukovoho) rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti 015 Profesiina osvita (za spetsializatsiiamy) [From the experience of implementing the educational and scientific program "Professional Education" for applicants of the third (educational and scientific) level of higher education in the specialty 015 Professional Education (by specialization)]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky. – Bulletin of the Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology». Pedagogical Sciences*, 1 (21), 127-137. DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-15 [in Ukrainian].

4. Honcharova O., Prus N., and Maslo I. (2025). Profesiinyi rozvytok vykladachiv vyshchoi shkoly cherez formuvannia tsyfrovych navychok adaptivnoho navchannia [Professional development of higher education teachers through the formation of digital skills of adaptive learning]. *Pedahohichna akademiia. Naukovi zapysky – Pedagogical Academy. Scientific notes*. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16255151> [in Ukrainian].

5. Hrynova M. ta Tytarenko O. (2024). Vplyv faktoriv osvitnoho seredovyshcha na rezultatyvnist naukovo-doslidnytskoi diialnosti [The influence of educational environment factors on the effectiveness of scientific and research activities]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of pedagogical skills*, 34, 36–44. DOI: 10.33989/2075-146x.2024.34.317972

6. Dubaseniuk O. A., Myronchuk N. M. (2025). Metodolohiia pedahohichnykh doslidzhen ta akademichna dobrochesnist v osvitnii haluzi [Methodology of pedagogical research and academic integrity in the educational sphere: teaching-methodical manual]: navch.-metod. posibnyk. 2-he vyd., pererob. i dop. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka, 244 [in Ukrainian].

7. Romanchuk N., Maiboroda O. (2025). Structure, criteria, and indicators of science and research competence of future engineers. *Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhaila Drahomanova – Scientific Journal of the Mykhailo Dragomanov UDU*, 104, 106-112. DOI: 10.31392/UDU-nc.series5.2025.104.21 [in English].

8. Sydorchuk N. H. (2020). Scientific Research Component of Training Future PhDs in the Condition of Graduate Education. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*, 2(101), 74-83. DOI: 10.35433/pedagogy.2(101).2020.74-83 [in English].

9. Fast O. (2020). Tendentsii innovatsiinoho rozvytku doktorskoï osvity v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [Trends in the innovative development of doctoral education in the European Higher Education Area.]. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohichni nauky – Collection of scientific papers. Pedagogical sciences*, 92, 96-102. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2020-92-16 [in Ukrainian].

10. Khmelnytska O., Tkachenko L., Liashenko Yu., Zlenko Ya. (2024). Modern information and library technologies in the organization of scientific educational environment in higher education institution. *Society. Document. Communication*, 9 (1), 92-101. DOI: 10.69587/sdc/1.2024.92 [in English].

11. Yahupov V. V. (2025). Teoretyko-metodolohichne obgruntuvannia yedynoho vidkrytoho osvitno-naukovoho informatsiinoho prostoru zakladu vyshchoi osvity [Theoretical and methodological substantiation of a single open educational and scientific information space of a higher education institution]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 74, 66-78 [in Ukrainian].